

ÜLKEMİZDE YEREL YÖNETİMLER VE ALGILAYIŞ BİÇİMİMİZ

Bir ülkenin demokrasi düzeyi, eğitim, ekonomi ve büyük ölçüde o ülkenin yerel yöntemlerinin gücü ve etkinliğine bağlıdır. Yerel yönetimler, siyasal demokrasi için olduğu kadar; yerel hizmetlerin niteliği açısından da önemlidir.

Tarihimizde yerel yönetime kısa bir göz atacak olursak şunları söyleyebiliriz. Osmanlı tarihinde yeni yöneliş ve arayışlar dönemi olan Tanzimattan önceki klasik yönetim yapısının özelliği, tüm otorite ve yetkileri tek elde toplayan katı bir merkezilik olmasıdır. Bu konuda Tanzimatın en genel ve ayırıcı niteliği ise teokrasiyle bütünleşmiş olan mutlak monarşinin yetkilerinin, belli hukuk ilkeleri ve yasalarla sınırlandırılmak istenmesidir. (Sencer, 1992, s.71) Kısaca yerel yönetim, merkezi yönetim karşısında olabildiğince zayıf tutulmuş ve feodalleşme eğilimleri önlenmeye çalışılmıştır.

Tanzimatın başlangıcında ülkenin mülki bölünmesi, eyalet-sancak (ya da liva) kaza ve daha sonraları bunlara karye (köy) eklenerek düzenlenmişti. Bu idari birimlerin başında; sırasıyla vali, mütesellim, müdür ve muhtar bulunuyordu. Tanzimatın yönetim alanında getirdiği yenilik, taşradaki yöneticilerin yetkilerini azaltmak ve yönetimin her kademesinde, müslüman ve gayrimüslim halkın katıldığı idare meclisleri oluşturmak biçiminde ortaya çıktı. Bununla güdülen amaç, taşradaki mülki yöneticilerin, merkeze daha fazla bağlanmasını sağlayarak merkezin otoritesini güçlendirmek ve gayrimüslim tebaya yönetiminde söz hakkı tanımaktı. (Eryılmaz, 1992, S.192)

Tanzimat döneminde gerçekleştirilen reformlardan birisi de, önce İstanbul Beyoğlu belediyesi olmak üzere anadolu şehirlerinde belediye teşkilatının kurulmasıdır. Tanzimattan önce belediye hizmetleri kadılar ve vakıflar tarafından yürütülürdü. 1877 tarihli Vilayetler Belediye Kanunu, 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 1930'da çıkartılmasına kadar yürürlükte kalmıştır.

Mahalle ve Köy Yönetimi ise ilk kez 2. Mahmut döneminde -1829'da- gündeme gelmiştir. Daha sonra 1864'te Vilayet Nizamnamesi ile mülki bölünme yeniden belirlenmiştir.

Özetle; Tanzimat, bürokratik geleneğin devamı ve genişlemesine katkıda bulunmuştur. (Findley, 1994, s.185) Birinci ve ikinci Meşrutiyet dönemlerinde; 1924 ve 1960 anayasalarında yine yerel yönetimin, özellikle zayıf tutulduğu görülür.

Günümüzde Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetim Anlayışı

Ulus-Devlet temelinde doğup gelişen kapitalizm, artık kendisini bu temelle sınırlayamıyor. Başka bir ifade ile ulus-devlet kategorisi ile kapitalizm olgusu arasındaki tarihsel ilişki bozulmuştur. Ulus-devletin kapitalizm tarihi içindeki devri bitmiştir. (Adalı,1997,S.70.71) Devlet artık minimal, elini ekonomiden çekmiş ancak sermaye hareketlerini kolaylaştıran bir güç olmuştur. Bu söylem, küreselleşme sürecinden sonra kitlelere dayatılmış bir devlet anlayışıdır. Aktan'nın işaret ettiği gibi zaman içinde siyasi sarkaç müdahaleci devletten sınırlı devlete doğru olmaktadır. (Aktan,1999, s.11) Bu devlet modelinde yerel yönetimlerin güçlenmesi, kamusal hizmet alanının daraltılması yaygın özelleştirmeler, vatandaşın müşteri haline gelmesi gibi yenilikler, kamu yönetimini şirket yönetimi haline getirmiştir. (Public Management) Türkiye'de de bu yönde girişimler olmuş, muhalefetin ve Anayasa Mahkemesi'nin müdahaleleri engellemelerde bulunmuşsa da, dönüşüm devam etmektedir. Kamu yönetimi tam bir kaos içerisine sokulmuş bulunmaktadır.

Oysa, yerel yönetimlerin varlık sebebi ve ortaya çıkış nedeni çok daha farklıdır. Kamu hizmetlerinin hepsini, ülkelerin başkentlerinden yürütmek mümkün değildir. Ayrıca yerel yönetimsiz demokratik siyasi değerler gelişemez ve halkın kamu hizmetlerine karşı ilgisi azalır. Yerel koşulların farklılığı, coğrafik uzaklık, halkın yönetime katılması ve halka daha iyi hizmet sunma gibi faktörler yerel yönetimleri ortaya çıkarmıştır. Kısaca yerel yönetimleri ortaya çıkartan nedenleri "fonksiyonel etkinlik" ve "demokrasi"((siyasal katılım) düşüncesi olmak üzere özetlemek mümkündür. (Eryılmaz, 2009, s.131)

Kamu yönetiminde ilk soru, hangi hizmetlerin kamusal alana sokulacağı ise; ikinci soru da bu hizmetlerin merkez ve yerel yönetimler arasında nasıl paylaşılacağıdır. Hizmetler anılan bu iki yönetim arasında paylaşılırken değişik ölçütler kullanılabilir. Ancak Falay'ın belirttiği gibi bunlardan en önemli üç tanesi; yerindelik, hizmetin maliyet- fayda alanı ve ölçek ekonomileridir. (Falay, 2006, s.10-11)

Yerel Yönetimin Önemi

Demokrasi, sadece seçim yapma ve ülkeyi kimin yöneteceğine karar verme değildir. Asıl olan halkın siyasal katılımıdır. Bu katılım karar ve kural oluşturmaya, katılım şeklinde olur. Son dönemlerde Avrupa, yerel yönetimler özerklik şartı ile, A.B'nin resmi dokümanlarında düzenlenen yerindelik ve ademi merkezîyetçilikle vurgulanan tam da bu yerel katılımıdır. Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de yerel yönetim, çok sayıda olduğu için yönetime katılma kanalları ve organları artmaktadır. Demokrasinin özgürlük, özerklik ve yeniden paylaşım gibi temel üç bileşeni en iyi yerel yönetimlerde gerçekleştirilir. Gerçek çoğulculuk, çok faktörlülük yine en iyi yerel yönetimde gerçekleşir. Ayrıca yerel yönetim ile daha az maliyetli daha optimal ve daha hızlı hizmet sağlama şansı artar. Diğer taraftan yerel yönetimler, demokratik yönetim içinde birer siyaset okulu görevi yapar. Başkan, Meclis, Encümen azalan siyaset becerilerini yerel yönetimde geliştirerek, parti merkez organlarına hazırlanırlar. Ayrıca yerel yönetimlerin, hemşehrlik bilinci geliştirme, merkez yönetimin iş yükünü hafifletme, yerel halka girişim ruhu kazandırma, merkez yönetimi dengeleme gibi yararları da söz konusudur.

27 Mart Seçimleri Neyin Göstergesidir?

Metnin sonraki bölümünde, seçim sonuçlarının yorumu değil yukarıda kısmen açıklanan yerel yönetimlerin öneminin ne kadar anlaşıldığı üzerinde durulacaktır.

1982 Anayasasına göre ülkemizde üç yerel yönetim türü vardır: İl özel idaresi, belediye ve köy muhtarlığı. Bunlar biçim değiştirerek Osmanlıdan miras kalmış yönetim birimleridir. Hep cılız ve işlevsel olamayan (sembolik) biçimde yaşatılmışlardır. (Güler, 2009, s.283) Diğer taraftan; geleneksel olarak devletin yetkisini paylaşmak istememesi, vatandaşın da özel sorunları dışında bu konuda fazla talepkar olmaması, demokrasi kültürünün gelişmemesine neden olmuştur. Ancak il özel idaresi 2005 yılında (5302 sayılı yasa ile), belediyeler 2006 yılında (5393 sayılı yasa ile) yeniden düzenlenerek oldukça güçlendirilmiştir. Ayrıca 16 ilin belediyesi 5216 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi olarak örgütlenmiştir. Yani düzenlemeler yerel yönetimi özellikle belediyeleri hem yetki hem de mali açısından son derece güçlendirmiştir. Bu nedenle yerel yönetim özellikle de belediyeler aşırı ilgi odağı olmuştur. Ancak bu değişiklik maalesef yine istismar konusu haline getirilmiştir. Örneğin, belediyelerde ilk oluşturulan ve en çok toplanan kurul, imar kuruludur. Ama bir seçim döneminde eğitim ya da sağlık kurulları hiç toplanmayabilir. Diğer taraftan belediye meclisi aylık toplantılarının gündemini önceden saptamak ve ilan etmek zorundadır. Halk da bu toplantılara katılma hakkına sahiptir. Maalesef iki tarafta bu konuda üstüne düşeni yerine getirmemektedir. Aşağıda yerel seçimler sonrasında basına yansıyan başlıklara bakacak olursak, yerel yönetim seçimlerinde de tarafların sınıfta kaldığını söyleyebiliriz:

- * Sandık başında kan aktı
- * Anketçilerin biri hariç tutturamadı
- * Seçim hayatı durdurdu. Kriz bile konuşulamadı.
- * Yüksek seçim kurulu sınıfta kaldı.
- * Parti liderleri ve genel siyaset öndeydi, kimse yerel lider ve sorunları göremedi.
- * Başbakan 66 miting yaptı.
- * Parti başkanlarına tapınma devam etti.
- * Bursa Orhangazide ANAP, ölen Turgut Ünlü'nün "ruhu için" sloganıyla seçim kazandı.
- * Seçim biteli 1 ay oldu kavgası sürüyor.
- * Kimse tarafik, park sorunu, sokak çocukları, çarpık kentleşme gibi ciddi sorunlardan bahsetmedi.

Yukarıda gazete başlıklarının herbiri uzun uzun yorumlanabilir. Ancak ortak ve kısa bir yorum yapacak olursak, bunların ortak adresi; demokrasi kültürünün azlığı ve henüz topluma yeterince yerleşmemiş olmasıdır. Seçim büyük bir fırsatçılıkla, rant elde etmek amacıyla kullanılmak istenmektedir. Dileriz, gelir ve eğitim düzeyimiz bir an önce, yerel yönetim ve seçimleri gerektiği şekilde algılamamıza yetecek düzeyde yükselir.

Prof. Dr. Halil İ. Ülker
İşletme Fakültesi Dekanı

KAYNAKÇA

Adalı, Coşkun., (1997) Günümüz Kapitalizmi ve Devleti üzerine. Sarmal Yayınevi. İstanbul.

Aktan, Can., (1999) Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete, Yeni Türkiye Yayınları İstanbul.

Eryılmaz, Bilal., (1992) Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme İşaret Yayınlar, İstanbul.

Eryılmaz, Bilal., (2009) Kamu Yönetimi, Okutman Yayıncılık, İstanbul.

Falay, Nihat., (2006) Yerel Yönetimlerin Hizmet ve Harcama Sorumlulukları, Marmara Üniversitesi . İstanbul.

Findley, Carter, (1994) Osmanlı Devletinin Bürokratik Reformu. İz yayıncılık. İstanbul.

Güler, B.A., (2009) Türkiye'nin Yönetimi, İmge Yayınevi Ankara.

Sencer, Muzaffer., (1992) Türkiye'nin Yönetim Yapısı, Alan Yayıncılık, İstanbul.